

ÇERÇEVELEME KURAMI: 27 NİSAN E-MUHTIRA HABERLERİNİN TÜRK YAZILI BASINDA SUNUMU¹

Seyran EFİLTİ ATAY*

ÖZ

Medya çerçeveleri, habercilik, halkla ilişkiler, medya gibi kitle iletişimin her alanında kullanılan yorumlama kalıplarıdır. Çerçeveler ile ilgili alan yazında haberin kapsamında nelerin yer alacağı ya da nelerin kapsam dışı bırakılacağı belirlendiği genel bir bağlam olarak değerlendirmiş; izleyici/okuyucunun toplumsal, siyasal ve kültürel alanda yaşanan olayları belli bir bakış açısıyla değerlendirmesini sağlayan sunum biçimleri olarak tanımlanmıştır. Çerçeveleme kuramı basının gündem yaratmak için ilgili olaya nasıl bir yaklaşım sergilediklerinin belirlenmesi açısından önemlidir.

Bu çalışmanın amacı 27 Nisan 2007’de Genelkurmay Başkanlığı’nın internet sitesinde yayımladığı bildiri/muhtıra sürecine yönelik haberlerin Türk yazılı basınında nasıl çerçevelendiğini ortaya çıkarmaktır. Çalışmada bu amaç doğrultusunda, Türkiye’de farklı ideolojik yönelimleri ile bilinen *Akşam*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Sabah*, *Yeni Şafak*, *Cumhuriyet*, *Radikal*, *Vatan* ve *Zaman* gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. Araştırma kapsamında Genelkurmay Başkanlığı’nın bildiriye internet sitelerinde yayımladığı 27.04.2007 ile 7.05.2007 tarihleri arasındaki ilgili gazetelerde konuyla ilgili olarak haberin daha geniş bir biçimde yer almaya başladığı on günlük süreçte 196’sı haber metni ve 107’si köşe yazısı olmak üzere toplam 303 haber belirlenen yedi çerçeve içerisinde değerlendirilmiştir. ‘Sorumluluk’, ‘Çatışma’, ‘Ekonomik Sonuçlar’ ‘Yasa ve Düzen’, ‘Cumhuriyet/Laiklik’, ‘Demokrasi’ ve ‘Betimleyici’ çerçeveler konuyla ilgili medyada yer alan haberlerin ayrıntılı bir analizi yapılarak tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında yer alan ilgili gazetelerin 27 Nisan e-muhtıra/muhtıra ele alış ve işleyiş biçimlerine baktığımızda; haberlerin ele alınmış biçimi, seçimi ve sunumu gibi aşamalarda her gazetenin sahip olduğu ideolojik görüşleri, medyaya yönelik yapılanmaları, sermaye denetimi, iktidarla olan ilişkileri ve ulusal/uluslararası çıkar ilişkilerine yönelik yansımalarını net bir şekilde görülmektedir. Gazetelerde yer alan haberlerin ve köşe yazılarının daha çok ‘betimleyici çerçeve’ içerisinde olduğu görülmektedir. *Zaman* ile *Yeni Şafak* gazetelerinde e-muhtıra süreci daha yoğun işlenmiştir. Gazetelerde ‘Genelkurmay Başkanlığı’ en fazla haber odağında olan kurumdur. Gazeteler 10 günlük süreçte incelendiğinde; sadece iki gazetenin *Yeni Şafak’ın* ve *Sabah’ın* bildirinin yayımlandığı gün haber yaptığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çerçeveleme, e-Muhtıra/Bildiri, Medya.

FRAMING THEORY: PRESENTATION of 27 APRIL e-MEMORANDUM NEWS in TURKISH WRITTEN PRESS

ABSTRACT

Media frameworks are the interpretation patterns used in all areas of mass communication, such as journalism, public relations, media. In the literature related to the frameworks, he considered the context as a general context in which what was to be included or what was to be excluded; It is defined as the presentation forms that enable the audience / reader to evaluate the events in social, political and cultural fields with a certain perspective. The framing theory is important in terms of determining the approach of the press to the agenda.

* Öğr.Gör. Akdeniz Üniversitesi, Manavgat Meslek Yüksekokulu, efiltili@akdeniz.edu.tr. ORCID: 0000-0001-6866-4397.

Makalenin Geliş Tarihi: 18.02.2019

Makalenin Kabul Tarihi: 03.12.2019

The aim of this study is to find out how the news about the declaration / memorandum process published on the website of the General Staff on April 27, 2007 is framed in the Turkish press. In line with this objective in the study, with different ideological orientations Evening known in Turkey, Hurriyet, Milliyet, Sabah, Yeni Safak, Cumhuriyet, Radikal, Vatan and Zaman were selected as samples. Within the scope of the research, during the ten-day period in which the news began to take place in a wider manner in the related newspapers between 27.04.2007 and 7.05.2007, when the General Staff published the declaration on the websites, a total of 303 news articles and 107 articles were published. The news was evaluated within seven identified frames. 'Responsibility', 'Conflict', 'Economic Consequences', 'Law and Order', 'Republic / Secularism', 'Democracy' and 'Descriptive' frameworks were determined through a detailed analysis of the news in the media.

When we look at the e-memorandum/memorandum handling and functioning; The ideological views of each newspaper, its structuring for the media, its control over the capital, its relations with the power and its reflections on national / international interest relations are clearly seen in the stages such as news coverage, selection and presentation. It is seen that the news and columns in the newspapers are mostly within the descriptive framework.. The e-memorandum process was more intensified in *Zaman* and *Yeni Şafak* newspapers. In the newspapers, 'Presidency of General Staff' is the institution with the highest focus. When the newspapers were examined in 10 days period; only two newspapers reported that *Yeni Şafak* and *Sabah* reported on the day of publication.

Keywords: Framing, E-Memorandum, Media.

GİRİŞ

Genelkurmay Başkanlığı 27 Nisan 2007 gecesi saat 23:20'de internet sitesi aracılığıyla Abdullah Gül'ün, meclis tarafından cumhurbaşkanı adayı olarak ilan edilmesi süreci ile ilgili bir bildiri yayınlamıştır. Bu bildiri kamuoyunda büyük bir etki yaratmış, dönemin bazı siyasetçileri ve gazetecileri tarafından "muhtıra" olarak değerlendirilmiş ve internet aracılığıyla verildiği için "e-muhtıra" olarak nitelendirilmiştir.

Daha önceki askeri vesayet sürecinden kullanılan mecra açısından farklı olan e-muhtıra ve süreci, 24 Nisan 2007 tarihinde Adalet ve Kalkınma Partisi grup toplantısında dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın cumhurbaşkanı olarak Abdullah Gül'ün adını açıklaması üzerine Genelkurmay Başkanlığı'nın harekete geçmesi ile başlamıştır. Genelkurmay Başkanlığı'nın cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde birçok köşe yazarı, gazetecinin katıldığı Basın Bilgilendirme Toplantısı'nda Türk Silahlı Kuvvetleri'nin "*Atatürkçülüğe, laikliğe ve cumhuriyetin temel ilkelerine sözde değil özde bağlı*" bir cumhurbaşkanı profilinin gerekliliği üzerinde durulmuş, adaylık süreci ve rejimle ilgili kaygılar konusunda açıklama yapılmıştır.

Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesinden yayınlanan bildiride cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde öne çıkan sorunun "laiklik" tartışılması üzerine odaklanmış olduğu şu sözlerle ifade edilmiştir; "*Bu durum, Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından endişe ile izlenmektedir. Unutulmamalıdır ki, Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftar ve laikliğin kesin savunucusudur. Ayrıca, Türk Silahlı Kuvvetleri yapılmakta olan tartışmaların ve olumsuz yöndeki yorumların*

kesin olarak karşısındadır, gerektiğinde tavrını ve davranışlarını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır. Bundan kimsenin şüphesinin olmaması gerekir"

Bildiride; *"Türkiye Cumhuriyeti devletinin, başta laiklik olmak üzere, temel değerleri aşındırmak için bitmez tükenmez bir çaba içinde olan bir kısım çevrelerin, bu gayretlerini son dönemde arttırdıkları müşade edilmektedir"* ifadesi ile laiklik karşıtı çevrenin varlığından bahsedilmekte ve yaşanan olumsuzluklardan asıl sorumlu olanın dönemin hükümeti olduğu işaret edilmektedir (Devran ve Özcan: 2017: 14).

Bildiri de ayrıca *"Uygun ortamlarda ilgili makamların, sürekli dikkatine sunulmakta olan bu faaliyetler; temel değerlerin sorgulanarak yeniden tanımlanması isteklerinden, devletimizin bağımsızlığı ile ulusumuzun birlik ve beraberliğinin simgesi olan milli bayramlarımıza alternatif kutlamalar tertip etmeye kadar değişen geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bu faaliyetlere girişenler, halkımızın kutsal dini duygularını istismar etmekten çekinmemekte, devlete açık bir meydan okumaya dönüşen bu çabaları din kisvesi arkasına saklayarak, asıl amaçlarını gizlemeye çalışmaktadırlar. Özellikle kadınların ve küçük çocukların bu tür faaliyetlerde ön plana çıkarılması, ülkemizin birlik ve bütünlüğüne karşı yürütülen yıkıcı ve bölücü eylemlerle şaşırtıcı bir benzerlik taşımaktadır. Bu bağlamda; Ankara'da 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlamaları ile aynı günde kuran okuma yarışması tertiplenmiş, ancak duyarlı medya ve kamuoyu baskıları sonucu bu faaliyet iptal edilmiştir. 22 Nisan 2007 tarihinde Şanlıurfa'da; Mardin, Gaziantep ve Diyarbakır illerinden gelen bazı grupların da katılımı ile, o saatte yataklarında olması gereken ve yaşları ile uygun olmayan çağ dışı kıyafetler giydirilmiş küçük kız çocuklarından oluşan bir koroya ilahiler okutulmuş, bu sırada Atatürk resimleri ve Türk bayraklarının indirilmesine teşebbüs edilerek geceyi tertipleyenlerin gerçek amaç ve niyetleri açıkça ortaya konulmuştur"* (ww.hurriyet.com.tr/gundem/genelkurmaydan-cok-sert-aciklama-6420961) ifadeleri ile Türkiye Cumhuriyeti'nin temel değerlerini tehdit eden çevrenin yasalara aykırı suç niteliği oluşturan eylemlerde bulduklarından bahsedilmiştir. Genelkurmay bu açıklamalarla kendilerini cumhuriyetinin koruyucusu ve savunucusu olarak nitelendirirken; bir yanda da seçilmiş olan hükümeti izleyen ve gerektiğinde de müdahale yetkisine sahip olan bir kurum olarak nitelendirmektedir.

Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklamasından bir gün sonra hükümet yaptığı basın toplantısı aracılığı ile gece yarısı bildirisine karşı tepkilerini ifade etmiştir (<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/hukümet-genelkurmay-aciklamasini-degerlendirdi>). Bu açıklamada yer alan: *"... Genelkurmay Başkanlığı hükümetin emrinde, görevleri Anayasa ve ilgili yasalarla tayin edilmiş bir kurumdur. Anayasamıza göre, Genelkurmay Başkanı görev ve yetkilerinden dolayı Başbakan'a karşı sorumludur. Bu metnin basın yayın organlarına verilmesi ve Genelkurmay'ın internet sitesinde yayınlanmasındaki zamanlama manidardır. Öncelikle devletimizin yüce makamı olan Cumhurbaşkanlığı'na 11'inci Cumhurbaşkanını*

seçme sürecinde böyle bir metnin hem de gece yarısı ortaya çıkması, son derece dikkat çekicidir. Bunun bu hassas dönemde Anayasa Mahkemesi eksenli tartışmalar yapılırken ortaya çıkması yüce yargıyı etkilemeye yönelik bir girişim olarak algılanacaktır... Türkiye'nin milli birlik ve bütünlüğü, Türk milletinin esenliği bu değerlerin korunmasıyla mümkündür. Cumhuriyetimizin temel niteliklerini Anayasa ve yasalara aykırı gerçek ve tüzel kişiler tarafından zaman zaman ortaya konulan hiçbir tutum ve davranışı tasvip etmek mümkün değildir. Bu durumlarda zaten başta Cumhuriyet Savcıları olmak üzere soruşturma makamları hiç kimseden izin almadan gerekli soruşturmaları yapma yetkisine sahiptirler. Bu konularda gereğini yapmak vazifeleridir. Ayrıca hükümetimizin ve bağlı birimlerin gerek basın yoluyla duyulan gereksinimi çeşitli ortamlarda dile getirilen devletimizin temel değerleriyle çelişen uygulamalar konusunda duyarsız kalması söz konusu olamaz. Bu nedenle ilgili metinde Genelkurmay Başkanlığı'nın hükümetle ilişkileri bakımından son derece yanlış ifadelerin yer alması üzücü olmuştur” ifadeler ile yayımlanan bildirinin hükümete karşı bir tutum olarak algılandığı; yapılan uygulamanın demokratik devlet anlayışı ile bağdaşmayacağı belirtilmiştir. Hükümetin sert açıklamaları ve bu konudaki kesin tavır koymasından dolayı Türkiye’de askerinin siyasi oluşumlara etki etmeye çalıştığı “askeri vesayet bittiği” görüşü kabul görmüştür (Kocabaş, 2016).

Tartışmalara neden olan bildiri internet sitesinden yayınlanmasından 4 yıl sonra 29 Ağustos 2011 saat 07.30’da siteden kaldırılmış ve bu durum “*Genelkurmay internet sitesi güncellenerek kamuoyunun hizmetine sunulmuştur*” duyurusuyla kamuoyuna açıklanmıştır (<http://www.milliyet.com.tr/-e-muhtira-ya-veda-gundem-1432686/>).

Bildirinin yayınlanmasından yaklaşık beş yıl sonra da darbeleri araştırmak üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde 11 Nisan 2012’de Anayasa’nın 98. maddesi ile TBMM içtüzüğü’nün 104. ve 105. maddeleri gereğince bir meclis araştırma komisyonu kurulmuştur. Bu komisyonlarda ‘27 Mayıs 1960 Darbesi ve 12 Mart 1971 Muhtırası’, ‘12 Eylül 1980 Darbesi’ ve ‘28 Şubat ve 27 Nisan Müdahalesi’ süreçlerini incelemiştir. Komisyonun tanıklar doğrultusunda incelediği ve araştırma sonucunda oluşturulan rapor 28 Kasım 2012 tarihinde Türkiye Büyük Milletler Meclisi’nde sunmuştur (Yılmaz, 2014: 32). Hazırlanan Darbeleri Araştırma Komisyonu Raporu’nda (2012:1256-1262), “27 Nisan e-muhtıra ve sonrasında yaşanan sürecin Türk siyasi tarihi bakımından bir kırılma noktası olduğu; e-muhtıra ile demokrasiye müdahale etmeye yönelik girişimin, hükümetin bu müdahale karşısındaki kararlı tutumunun sonucunda başarısız olduğu” ifade edilmiştir. Raporla Genelkurmay Başkanlığı’nın bağlılık ve sorumluluk durumu hatırlatılmış; Genelkurmay Başkanlığı’nın herhangi bir konuda hükümete karşı bir ifade kullanmasının demokratik bir hukuk devletinde düşünülemeyecek bir husus olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca söz konusu raporda Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt’ın bildiri öncesi ve sonrasında yaşanan süreçle ilgili ifadelerine de yer verilmiştir. Bu ifadeye göre Büyükanıt, 27 Nisan’da yayınlanan bildirinin demokrasiye yönelik bir müdahale olmadığını, bildirinin muhtıra niteliğinde değil;

sadece Türk Silahlı Kuvvetlerin laiklik konusundaki hassasiyetini toplu paylaşıma niteliğinde olduğunu beyan etmiştir (2012:1263).

Yaşanan sürecin kendisi kadar kamuoyunu bilgilendiren medyanın 27 Nisan sürecinde sergiledikleri rol ve tutumu da tartışmalara neden olmuştur. Türk Silahlı Kuvvetleri'nin siyasal sisteme müdahalesine yönelik tutumu 27 Nisan ve sürecinde medya-asker ilişkisi medya aleyhine "*Postal Yalayıcısı, Apoletli Medya, Emret Komutanım, Andıç Kuşu, Üniformalı Yazarlar*" gibi bazı kavramların türemesine neden olmuştur. Tüm medya yapılarında medya, kamuoyu oluşturma gücünü kullanarak ordu ve siyasetin karşı karşıya geldiği durumlarda silahlı kuvvetlerin yanında bir tavır sergilemiş; darbe, bildiri/muhtıranın haklılığı ve yasallığı konusunda hukuki bir zemin içerisinde meşruluk kazanması için gerekçeler hazırlanmıştır.

Hakan Temiztürk'e (2009: 15) göre, askeri müdahaleler sebebiyle kesintiye uğrayan kısa demokrasi tarihimizde medya hep askeri müdahale öncesi ve sonrasında darbeleri meşrulaştırıcı yayınlar yapmaktadır. Bu yayınlar aracılığıyla sivil kurum ve politikacılar yıpratılmakta, sivil siyasetten beklentilerin gerçekleşemeyeceği düşüncesi ile askeri müdahale meşru hale getirilmeye çalışılmaktadır.

Yusuf Özkır (2011: 106) ise medyanın bu tutumunu ve asker ilişkisini "çift uçlu ve çatalı" bir yapıya benzetmekte bir yanda medyayı askeri bürokrasinin hizmetinde görürken, diğer taraftan da kendi çıkarlarını korumak için karşılıklı bir dayanışmanın varlığından söz etmektedir

Bildirinin kamuoyunda tepki ile karşılaşmasından yaklaşık üç ay sonra yapılan genel seçimlerde Adalet Kalkınma Partisi oy oranını arttırmış ve Abdullah Gül'ün cumhurbaşkanı seçilmesi önündeki engeller kalkmıştır. 27 Nisan Bildirisine karşı tepki gösteren bazı gazeteler 22 Temmuz 2007 seçim sonrasında askeri literatürdeki bazı kavramları kullanarak medya dilinde bir dönüşüm yaşanmasına sebep olmuştur. Söz konusu gazetelerdeki başlıklarda: Ak İhtilal (Takvim), Halk Muhtırası (Vakit-Bugün), Bu da Halkın Muhtırası (Radikal), Halk Bildirgesi (Sabah), 3. Halk İhtilali (Akşam) gibi yeni tanımlamalar yapılmıştır (Devran ve Gülcan, 2011: 40).

1. KURAMSAL ÇERÇEVE

Çerçeveleme Kavramı

Son dönemlerde çerçeveleme kavramı tüm alanlarda olduğu gibi medya araştırmalarında da yoğun olarak kullanılmaktadır. Çerçeveleme, öncelikle sosyoloji, psikoloji ve iletişim olmak üzere birçok bilimsel disiplinde kullanılması nedeniyle disiplinler arası bir kökene sahip olan kavramdır. Akademik literatürde bu kavramı ilk kez Batesoun (1972) kullanmış, sosyolog Gofmann da (1974) iletişim çalışmalarında çerçeve kuramının uygulanmasına etki etmiştir.

Medya çerçevesi ve çerçevelemenin ele alınış biçimi ve uygulama alanı dikkate alındığında ortak bir tanım olmamasına rağmen akademik çalışmalarda kullanılan çok sayıdaki tanım benzer özellikleri göstermektedir. Entman iletişim alanında çerçevelemenin kullanımını araştırmış ve bu noktadan hareketle araştırmacılar için bir referans olabilecek çerçeveleme tanımını geliştirmiştir. Entman'a (1993: 51-52) göre çerçeveleme "*bir gerçeklik algısının bazı yönlerini seçerek belli tanımlamalar ve yorumlamalara göre düzenleyip onları iletişimsel metinde daha önemli hale getirmek*dir". Başka bir ifade ile çerçeveleme, iletilecek mesajın konusu, içeriği gibi önemli nitelikleri kitleler için kabul edilebilir hale getirerek, ilgili konu hakkında harekete geçirilmesini ve değerlendirmelerde kullanılmasına yol açan bir etki olarak tanımlanır (Price ve Tewksbury, 1997: 180-181) Çerçeveler, halkla ilişkiler, iletişim, medya içeriği, medya etkileri, habercilik gibi kitle iletişimin her alanında kullanılan yorumlama kalıpları olarak ele alınmakta çerçeveler bilgiyi yapılandırmakta, bilgi karmaşasını ortadan kaldırmaktadır (Özarlan ve Güran, 2013: 301).

Nejdet Atabek ve Ferruh Uztuğ'a (1998: 103) göre çerçeveler, haberin kapsamında nelerin yer alacağı ya da nelerin kapsam dışı bırakılacağı belirlendiği genel bir bağlam olarak değerlendirmişlerdir. Bununla beraber haberlere yönelik uygulanan çerçevelemede, medya ticari kaygı ve reyting dolayısıyla haberleri daha dikkat çekici, dramatik veya eğlendirici göstermek için içeriklerini yeniden düzenlediği ve bu sebeple izleyici kitle sağlıklı ve doğru haberi bulmakta güçlük çekebileceğini ifade etmişlerdir. Bu noktadan hareketle çerçeveler haberle ilgili okuyucuya/izleyiciye geniş bir değerlendirme imkanı tanımamakta, anlamlandırma şemasını önceden oluşturmakta ve anlam sınırlandırmasına gitmektedir (Erken ve Atabek, 2016:8). Çerçevlendirmedeki amaç medyada yer alan haberlerde varolan gerçeği bilinçli olarak çarpıtmak değil; belirli haberleri belirli kalıplar içinde kullanarak seçici bir süreç içinde gerçekliği yeniden inşa etmektir.

Dietram Scheufele (1999:115) çerçevenin belirlenmesinde haberlerin üretilmesinde, sosyal norm-değerlerin, örgütsel baskıların, çıkar grupları baskılarının, gazetecilik rutinlerinin, gazetecinin politik ve ideolojik yönünün etkili olduğunu ifade etmiştir.

Medya alanında çerçeve kullanımına öncülük eden Entman (1993: 52), çerçeveleri; öncelikle varolan bir problemin kaynağını, maliyetini ve yararlarını bulunduğu kültürel sistemin içinde tanımlar. Çerçevelemeyi dört temel işlev içerisinde incelemektedir. Problemin nedenlerini, problemi yaratan süreçleri tespit eder. Probleme yönelik ahlaki değerlendirmelerde bulunur. Son aşamada ise problemlere yönelik çözümler, tedaviler üreterek katkıda bulunur. Ancak metinde oluşturulan çerçevelerin dört işlevi de bir arada içermesi zorunda değildir. Entman (1993: 51-52) çerçeveleri "*güç ve-iktidar damgaları*" olarak tanımlamış ve ABD dış haberlerinden yola çıkarak "*soğuk savaş*" çerçevesini oluşturmuştur. Soğuk savaş çerçevesi, belirli bir dış olayı ve iç savaşı sorun olarak belirlemiş, sorunun kaynağı olarak komünist isyancılar gösterilmiş, olayı ateist saldırganlık olarak

nitelendirilmiş ve muhaliflere Amerikan desteği ile ilgili çözüm önerilerinde bulunulmuştur. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde medyaya yönelik yapılan araştırmalarda, medya rutinlerinin Amerikan ideolojisine hizmet ettiği, Amerikan haber kuruluşlarında sıklıkla ABD hükümetinin çerçevelerinin hâkim olduğu ortaya konulmuştur (Güran ve Özarslan, 2015: 34).

İletişim alanında çerçeveleme teorisinin kullanıldığı çok sayıda araştırma mevcuttur. Siyasal iletişim alanında Park ve Kosicki (1995) "Presidential Support During the Iran-Contra Affair: People's Reasoning Process and Media Influence. *Communication Research*" çalışmasında İran-Kontra davasına yönelik çerçeveleme analizi yapmıştır. Araştırma sonucunda iki çerçevenin hâkimiyetinden söz edilmektedir. Birincisi, kitlenin sadece bir olumsuz kanaate sahip olduğu yönelik oluşturulan "değerlik konuları" çerçevesi (örn. Reagan'ın sorun çözümündeki yetersizliği); ikincisi ise kitlenin birden fazla kanaate sahip olabileceğine yönelik oluşturulan "konum konuları" (örn. Lübnan rehinelere için silah) çerçevesidir. Araştırmada ayrıca konuya ilgi duyan ve televizyonda sürekli takip eden izleyicilerin siyasal alanda Regan'a yönelik desteklerinin azalma eğilimi gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmacılar, bu durum oluşmasında televizyon haberlerine hâkim olan, Regan'ın yetersizliğine yönelik oluşturulan, negatif yöndeki değerlik çerçevesinin etkili olduğunu ifade etmişlerdir (Scheufele, 2004: 415).

Maslog vd. (2006)'nin yazdığı "Framing Analysis of a Conflict: How Newspapers in Five Asian Countries Covered the Iraq War" adlı çalışmada, Irak savaşı ile ilgili Hindistan, Sri Lanka, Endonezya, Filipin gazeteleri ile Pakistan'dan bir haber ajansının yayınladığı haberler 'Savaş Gazeteciliği' ve 'Barış Gazeteciliği' çerçevelerine göre değerlendirilmiştir. Gazetelerden ve haber ajansından derlenen 442 haber metni ile ilgili yapılan içerik analizinde, haberlerin yüksek oranda olmasa da barış gazeteciliği çerçevesinde değerlendirildiği görülmektedir. Ayrıca araştırmada, Filipinler dışındaki gayrimüslim ülkelerden gelen gazetelerde yayınlanan haberin, daha güçlü bir savaş gazeteciliği çerçevesine sahip olduğu; özellikle yabancı muhabir tarafından servis edilen haberlerin Amerikalıları / İngilizleri destekler nitelikte olduğu ifade edilmiştir.

Holli A.Semetko ve Patti M. Valkenburg (2000) "European Politics: a Content Analysis of Press and Television News" adlı çalışma, 1997 yılında Avrupalı devlet başkanlarının katılımıyla gerçekleşen Amsterdam'daki Avrupa Birliği toplantıları ile ilgili haberlerin Hollanda haber ajanlarında nasıl çerçvelendiğini ortaya çıkarmak için toplantılarının olduğu dönemde 2.601 gazete ve 1.522 televizyon haberi analiz etmişlerdir. Hollanda'da bulunan dört ulusal haber bülteninde ve üç ulusal televizyon kanalında haberler; 'sorumluluk', 'çatışma', 'ekonomik sonuçlar', 'insani ilgi' ve 'ahlaki davranışlar' çerçevesinden incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre haberler en fazla sorumluluk çerçevesinde yer almıştır. Bu durumu sırasıyla çatışma çerçevesi, ekonomik sonuçlar çerçevesi, insani ilgi çerçevesi ve ahlaki davranışlar çerçevesi takip etmiştir. Araştırmadan elde edilen diğer bir sonuç

ise; sağduyusu yüksek ve ciddi olarak nitelendirilen gazetelerin haberlerinde ve televizyon haber programında daha sıklıkla ‘sorumluluk çerçevesi’ ve ‘çatışma çerçevesi’ kullanılması ancak sansasyonel haberler konu olduğunda ise ‘insanı ilgi çerçevesi’ kullanılmasıdır.

Fatih Erken ve Robert M. Atabek (2016) “Suriye Haberlerinin Türkiye Basınında Çerçevesi” başlıklı çalışmada Hürriyet, Sözcü ve Zaman gazetelerinde Suriye iç savaşı ile ilgili olan 434 haber metninin nasıl çerçevesiyle incelendiğini incelemiştir. Çalışmada Suriye iç savaşına yönelik haberler ‘sorumluluk çerçevesi’, ‘kriz çerçevesi’, ‘dini çerçeve’, ‘terör çerçevesi’, ‘uluslararası tepki çerçevesi’, ‘mağduriyet çerçevesi’, ‘başarısız dış politika çerçevesi’ ‘güçsüzleştirme çerçevesi’ ve ‘güçlendirme çerçevesi’ ne göre değerlendirmiştir. Bu inceleme sonucunda Zaman, Hürriyet ve Sözcü gazetelerinde en sık tekrar eden çerçevenin sorumluluk çerçevesi olduğu tespit edilmiştir. Araştırmacılar sorumluluk çerçevesi ile ilgili gazetelerde yer alan haberlerde yaşanan olayla ilgili belirli grupları veya devleti sorunun sebebi olarak gösterdikleri veya çözümünden sorumlu tuttuklarını belirtmişlerdir.

Gülsüm Şimşek (2018) “Türk Basınında Liderlerin 16 Mayıs 2017 Referandum Haberlerinin Çerçevesi” başlıklı çalışmada anayasa değişikliği referandumuyla ilgili haberlerin Milliyet, Sözcü ve Yeni Akit gazetelerinde nasıl çerçevesiyle incelendiğini incelemiştir. Çalışmada, ilgili gazetelerin AKP, CHP ve HDP’ye yönelik haberlerin çerçevesinde farklılıklar tespit edilmiştir. Gazetelerin iktidar haberleri çerçevesinde, ‘15 Temmuz-darbe, Terörist-PKK-YPG, Hayır-Evet ve Avrupa’ temaları ön plana çıkmaktadır. HDP ile ilgili haberlerde ‘hayır, darbe-15 Temmuz, barış ve özgürlük’ çerçevesi; CHP haberlerinde ‘hayır, tek adam, ağır veballi evet, darbe-15 Temmuz-FETÖ’ çerçevesi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra Yeni Akit gazetesi HDP ve CHP’ye yönelik haberler ‘Yalancı Kılıçdaroğlu, HDP’nin evet yalanı, ilgi görmeyen HDP mitingleri, PKK destekçisi CHP’ gibi olumsuz çerçevesiyle sunulurken; Cumhurbaşkanı ile ilgili haberler “referandum resti, evet oylarının önde gittiği, referandum anketleri ” olumlu çerçevesiyle kamuoyuna sunulmuştur.

Yine referandum sürecine yönelik olarak Uzun ve Nisan’ın (2018) yaptığı ‘16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Referandum Sürecinin Ulusal Basındaki Haber Çerçevesi Üzerine Bir Çalışma’ adlı çalışmada Anayasa değişikliği referandumu öncesinde, gazetelerin birinci sayfa haberlerinin nasıl çerçevesiyle incelendiğini incelemiştir. Araştırmada ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’, ‘Tek Adam Rejimi’, ‘Eyalet Meselesi’ adlarında genel haber çerçevesi belirlenmiştir. Oluşturulan çerçevesiyle gazetelerin siyasal yönelimler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu çerçevesilerden ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesi 28, ‘Tek Adam Rejimi’ çerçevesi 14, ‘Eyalet Meselesi’ çerçevesi 15 haberde kullanılmıştır. ‘Terörize Edilmiş Hayırcılar’ çerçevesini en çok kullanan gazete, Yeni Akit iken, Evrensel ise bu çerçevesiyle hiç kullanmamıştır. ‘Tek adam’ çerçevesini en çok kullanan gazete, Evrensel; bunu hiç kullanmayan gazete ise Sabah’tır. ‘Eyalet

Meselesi' çerçevesini en çok kullanan gazete, Hürriyet gazetesi, en az kullanan Yeni Akit iken; Evrensel gazetesi bu çerçeveyi hiç kullanmamıştır. Araştırmada politikacıların meydanlarda referandum propagandası yürütürken kullandıkları söylemlerini gazetelerin ideolojik tutumları doğrultusunda haber metinlerine yansıttıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Çerçeveleme araştırmaları medyada yer alan haberlerin konusunun, içeriğinin ve olayların okuyucu/izleyici tarafından anlaşılmasını sağlamak ve kişilerin haberlerden nasıl etkilendiğini anlamada önemli bir yere sahiptir.

2. AMAÇ VE YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı ülkenin politik, sosyal ve ekonomik gündemine etki eden 27 Nisan 2007'de Genelkurmay Başkanlığı'nın internet sitesinde yayınladığı bildiri/muhtıranın ve bu bildiri sürecine yönelik haberlerin Türk yazılı basında nasıl çerçvelendiğini ortaya çıkarmaktır. Çalışmada bu amaç doğrultusunda, Türkiye'de farklı ideolojik yönelimleri ile bilinen incelendiği dönemler (2007) itibariyle ana akım medya olarak değerlendirilen *Akşam*, *Hürriyet*, *Milliyet*, *Sabah*, *Yeni Şafak*, *Zaman*, *Radikal*, *Vatan* ve Kemalist düşünce temeli üzerine kurulu *Cumhuriyet* gazeteleri örneklem olarak seçilmiştir. Araştırma kapsamında Genelkurmay Başkanlığı'nın bildiriye internet sitelerinde yayınladığı 27.4.2007 ile 7.5.2007 tarihleri arasındaki ilgili gazetelerde konuyla ilgili olarak haberin daha geniş bir biçimde yer almaya başladığı on günlük süreçte 196'sı haber metni ve 107'si köşe yazısı olmak üzere toplam 303 haber belirlenen yedi çerçeve içinde değerlendirilmiştir. Bu çerçevelerden üç tanesi Valkenburg, Semetko ve Vreese'nin (1999) çalışmasında tespit ettikleri, 'sorumluluk', 'çatışma', 'ekonomik sonuçlar' çerçevelerinden oluşmaktadır. Bu çerçeveler araştırma yapılan ülke, olay ve haber mecrası bakımından farklılık gösterse bile tüm haber sunumları için ortak olan ve haberin genel niteliğine bağlı olarak kullanılan genel çerçevelerdir. Kullanılan diğer dört çerçeve 'Yasa ve Düzen', 'Cumhuriyet/Laiklik', 'Demokrasi' ve 'Betimleyici' konuyla ilgili medyada yer alan haberlerin ayrıntılı bir analizi yapılarak tespit edilmiştir.

Bu çerçeveler;

1. Demokrasi Çerçevesi: Bu çerçeve Genelkurmay Başkanlığı'nın yayınladığı bildiri/muhtıranın demokrasiye müdahale olduğuna yönelik yapılan haber metinlerini içermektedir.

Demokrasi çerçevesine yönelik haber örnekleri:

Rehn: Demokrasiye müdahale olmamalı 28.4.2007 Akşam

"AB Komisyonunun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn, "Türk ordusunun profesyonelliğine ve uluslararası barış gücü misyonlarına değerli katkısına saygı duyduklarını" belirterek, "Fakat AB üyesi olmak isteyen bir ülkede demokratik işleyişe müdahale etmemeleri gerektiğini bilmeleri gerekiyor" dedi."

'Demokrasi dışında bir çözüm yok' 28.4.2007 Yeni Şafak

"Genelkurmay Başkanlığı'nın açıklamasını düzenlediği basın toplantısı ile değerlendiren DYP Genel Başkanı Mehmet Ağar, "Türkiye'nin demokrasi dışında bir çözümü yoktur." dedi."

2.Cumhuriyet/Laiklik Çerçevesi: Bu çerçeve, Genelkurmay'ın bildirisinin laikliğe ve cumhuriyete sahip çıkması açısından önemli olduğunu belirten haberleri içermektedir.

Cumhuriyet/Laiklik çerçevesine yönelik haber örnekleri:

Gece yarısı laiklik uyarısı, 28.04.2007 Akşam

"Genelkurmay son günlerdeki laiklik tartışmalarının endişeyle izlendiği belirtilerek "Unutulmamalıdır ki Türk Silahlı Kuvvetleri bu tartışmalarda taraftır ve laikliğin kesin savunucusudur" açıklaması yaptı. "Gerektiğinde tavrını açık ve net bir şekilde ortaya koyacaktır" dedi."

'Gerektiğinde tavrı koyarız' 28.4.2007 Milliyet

"Genelkurmay açıklamasında, "Cumhuriyetin temel değerleri aşındırılmaktadır. TSK endişeyle izlediği bu durum karşısında laikliğin kesin savunucusudur ve taraftır" denildi"

3.Çatışma Çerçevesi: Bu çerçevede, yayınlanan bildirinin toplumda yer alan farklı çevreler arasında çatışmaya neden olduğuna yönelik haberler bulunmaktadır. Özellikle bu sürecin askerle ve hükümet arasında yaşanan çatışmadan kaynaklandığı; hükümetin bu konuda siyasi rant peşinde koştuğunu vurgulayan çerçevedir.

Çatışma çerçevesine yönelik haber örnekleri:

'Demokrasiye müdahale var ama AKP de bundan sorumlu' 29.4.2007 Radikal

"Genelkurmay'ın açıklamasına birçok sivil toplum örgütü, aydın tepki gösterirken, hükümet de gerilimdeki rolü nedeniyle sert eleştiriler aldı. DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi: Tek yol demokrasi, tek çözüm, antidemokratik yasalardan arındırılmış bir seçimdir. AKP, Türkiye halkının yüzde 75'ine rağmen, toplam seçmenin yüzde 25 oyuyla Türkiye'nin 12 yıllık geleceğinde söz sahibi olma hakkını kendinde görmemelidir. Gereğesi ne olursa olsun askeri müdahaleleri doğru bulmuyoruz"

"Demokrasi için Sorumluluk Zamanı" 28.4.2007

"Türkiye, tarihinin önemli dönüm noktalarından birini daha yaşıyor. Cumhurbaşkanlığı süreci ile başlayan tartışmalar önceki gece yarısı gelen Genelkurmay açıklamasıyla yeni bir boyut kazandı"

4.Ekonomik Sonuçlar Çerçevesi: Bu çerçevede bildiri yayınlandıktan sonra bu durumun ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini içeren haberler yer almaktadır.

Ekonomik Sonuçlar çerçevesine yönelik haber örnekleri:

Piyasalar e-bildiriyle sallandı 1.5.2007 Radikal

TSK'nın e-bildirisi piyasalarda paniğe neden oldu. Sabah saatlerinde tepetaklak olan piyasalar öğleden sonra yabancıların işlemleriyle toparlandı. Buna rağmen dolar günü 3.3 YKr artışla 1.3680 YTL'den, bono faizleri 0.62 puan çıkışla yüzde 19.09'dan kapattı. Borsa 1876 puan düşüşle 44.984 puana indi”.

Tansiyon yükseldi, gözler para piyasalarına çevrildi 30.4.2007 Akşam

“Önce Genelkurmay Başkanlığı'nın ‘laiklik ve irtica’ uyarısı, ardından hükümetin bu uyarılara aynı sertlikle yanıt vermesinin para piyasalarını nasıl etkileyeceği bu haftanın en önemli gündem maddesi. Piyasalarda çok büyük tepkiler beklenmese de bir miktar bozulmanın kaçınılmaz olduğu görüşü hakim”.

5.Yasa ve Düzen Çerçevesi: Bu çerçeve, Genelkurmay Başkanlığı tarafından yayınlanan bildirinin Türk hukukuna ve yasalarına aykırı olduğuna yönelik haberleri içermektedir.

Yasa ve Düzen çerçevesine yönelik haber örnekleri:

Hükümet daha da sert 29.4.2007 Radikal

“Başbakan'a bağlı olan Genelkurmay'ın hükümete karşı bir ifade kullanması kabul edilemez. Gece yarısı ortaya çıkan bu metin yargıyı etkilemeye yönelik bir girişim olarak algılanacaktır”.

“Gece Yarısı bildirisine suç duyurusu” 3.5.2007 Zaman

“Diyarbakır'daki hukuk dernekleri Genelkurmay Başkanlığı hakkında suç duyurusunda bulundu. Diyarbakır Barosu, İnsan Hakları Derneği ve Mazlum Der Diyarbakır şubeleri, Genelkurmay Başkanlığı'nın 27 Nisan bildirisinin suç teşkil ettiği gerekçesiyle Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı'na suç duyurusunda bulundu”

6.Sorumluluk Çerçevesi: Bu çerçevede laikliğin ve cumhuriyetin koruyuculuğunu üstlenmek görevinin Türk Silahlı Kuvvetleri'nin olduğunu ya da hükümetin görevi olduğunu ileri süren haberleri içermektedir.

Sorumluluk çerçevesine yönelik haber örnekleri:

“Hükümet Sözcüsü Çiçek: Devleti koruma görevi hükümetindir” 28 Nisan 2007 Yeni Şafak

“Adalet Bakanı ve Hükümet Sözcüsü Cemil Çiçek düzenlediği basın toplantısında Genelkurmay tarafından yapılan açıklamayı düşündürücü olarak nitelendirdi.

Çiçek "Genelkurmay Başkanı Başbakan'a bağlıdır. Genelkurmay Başkanı ve Başbakan telefonda görüşmüşlerdir." dedi."

'TSK demokrasiyi seçilmiş hükümete bırakmalı' 28.4.2007 Yeni Şafak

"AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn, dün gece yapılan Genelkurmay Başkanlığı bildirisine ilişkin açıklamalarda bulundu. Rehn, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) demokrasiyi seçilmiş hükümete bırakması gerektiğini belirterek, Cumhurbaşkanlığı seçiminin TSK ile önemli bir demokrasi sınavı olduğunu kaydetti"

7.Betimleyici Çerçeve: Bu çerçevede yer alan haberler, bildirinin yayınlanmasından sonraki günlerde siyasi-sosyal süreci ve gelişmeleri betimleyen,yorumlayan düzeydedir.

Betimleyici çerçeveye yönelik haber örnekleri:

O gece Başbakan nasıl öğrendi 30.4.2007 Sabah

"Genelkurmay Başkanlığı'nın Türkiye'nin gündemine damgasını vuran sert açıklaması şüphesiz herkese olduğu gibi Başbakan Tayyip Erdoğan için büyük sürpriz oldu. Peki, Başbakan Erdoğan cuma gecesi saat 23.30 sıralarında Genelkurmay'ın internet sitesine düşen bu açıklamadan nasıl haberdar oldu? İlk haberi kim ulaştırdı ve duyduğunda ne tepki verdi?"

"Bildiri kaldırılmadı arşive konuldu" 7.4.2007 Radikal

"Genelkurmay Başkanlığı, hükümete laiklik uyarısı yapılan ve muhtıra olarak nitelenen gece yarısı bildirisinin, Orgeneral Yaşar Büyükanıt ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan görüşmesinin ardından kurumun internet sitesinden çekildiği iddialarını yalanladı. Dün bazı gazetelerde yer alan haberler üzerine Genelkurmay'ın internet sitesine konulan basın açıklamasında şöyle denildi:

"Genelkurmay Başkanlığı web sayfasında yapılan bazı düzenlemelerin basın ve yayın organlarında değişik şekillerde yorumlandığı görülmektedir. Söz konusu düzenlemeler, web sayfasının yeniden yapılandırılması için bir süreden beri yürütülmekte olan bazı teknik çalışmalar olup, başka herhangi bir anlam ve amaç taşımamaktadır. Bu düzenlemeler kapsamında yeni bilgiler konması sonucu, web sayfasından kaldırılan bilgilere arşivden ulaşmak mümkün olacaktır."

3. BULGULAR ve YORUM

Araştırmada kapsamı içerisinde yer alan gazetelerde bildiri/muhtıra ile ilgili sunulan haberlerin toplamına bakıldığında, bu dokuz gazetenin on günlük sürecinde toplam 303 haberin yayımlandığı görülmektedir. Haberlerin gazetelere göre dağılımına bakıldığında; 51 haber ve %17 yüzdeler oranı ile *Zaman Gazetesi* ilk sırada yer alırken, 47 haber ve %15 yüzdeler oranı ile *Yeni Şafak* gazetesi ikinci sırada, 39 haber ve %13 yüzdeler oranı ile *Hürriyet* gazetesi ise üçüncü sırada yer almaktadır.

23 haber ve %8 yüzdeler oranı ile *Milliyet* gazetesi; 22 haber ve %7 oranı ile *Milliyet* gazetesinde bildiri ile ilgili az sayıda habere ulaşılmıştır.

Tablo1. Haberlerin Gazetelere Göre Dağılımı

Gazeteler	Sıklık	Yüzde
Akşam	27	9
Hürriyet	39	13
Radikal	22	7
Yeni Şafak	47	15
Vatan	29	10
Milliyet	23	8
Sabah	36	12
Zaman	51	17
Cumhuriyet	29	10
Genel Toplam	303	100

Gazetelerde yer alan bildiri/muhtıra ile ilgili toplam 303 haberin 196'sı haber metninden ve 107'sinin ise köşe yazarlarının yorumlarından oluşmaktadır. Gazetelere ilişkin haber metinlerinin ve köşe yazılarının sayıları Tablo 2'e gösterilmiştir.

Tablo 2. Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Dağılımı

Gazeteler	Haber metni	Köşe yazısı	Toplam
Akşam	22	5	27
Hürriyet	26	13	39
Radikal	12	10	22
Yeni Şafak	33	14	47
Vatan	20	9	29
Milliyet	8	15	23
Sabah	20	16	36
Zaman	40	11	51
Cumhuriyet	15	14	29
Toplam	196	107	303

Süreç içerisinde en fazla haberi *Zaman* (51 haber) ve *Yeni Şafak* (47 haber) gazeteleri yapmıştır. Bunun yanı sıra konu ile ilgili haber metni, en fazla yine *Zaman* (40 haber) ve *Yeni Şafak* (33 haber) gazetelerinde; en fazla köşe yazısı ise *Sabah* (16), *Milliyet* (15) gazetelerinde yayınlanmıştır.

Haber odağında yer alan kişi(ler)/kurumlara bakıldığında; 99 haber metni ve %33 oranı ile ‘Genelkurmay Başkanlığı’ en çok haber odağı olduğu görülmektedir. 62 haber metni ve %21 oranı ile ikinci sırayı ‘Muhabir ve ajanlar’ ve üçüncü sırayı ise 44 haber metni ve % 15 oranı ile ‘Sivil toplum/diğer örgütler’ odak grubu izlemektedir. 22 haber metni ve %7 oranı ile ‘diğer’ olarak adlandırılan herhangi bir kurumdan ya da örgütten bağımsız olan kişilerin diğerlerine göre daha az haber odağında yer aldıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 3.Haber Odağındaki Kişi(ler)/Kurumlar

Haber Odağı	Sıklık	Yüzde
Genelkurmay	99	33
İktidar	28	9
Muhalefet	29	10
Yerli/yabancı Basın	19	6
Sivil toplum/diğer örgütler	44	15
Muhabir/Ajans	62	21
Diğer	22	7
Toplam	303	100

Tablo 4’te haberlerde kullanılan başlık türünün gazetelere göre dağılımı incelendiğinde; 125 (%41) haber metni ve köşe yazılarının ‘Yorumlayıcı’ nitelikte olduğu, 97 (%32) haber başlığının ‘Betimleyici’ ve 81’inin (%27) ise ‘Alıntı’ olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında yer alan dokuz gazetenin bildiri/muhtıra ya yönelik haber başlıklarını kendi ideolojilerine yönelik bir bakış açıyla hazırladıkları görülmektedir.

Tablo 4. Haberlerde Kullanılan Başlık Türü

Başlık Türü	Sıklık	Yüzde
Yorumlayıcı	125	41
Betimleyici	97	32
Alıntı	81	27
Toplam	303	100

Araştırma kapsamındaki 303 haberin, oluşturulan çerçevelere göre dağılımına bakıldığında; 115 haberlerin (%38) ‘Betimleyici’ çerçeve içerisinde olduğu görülmektedir. İkinci sırada 76 haberle (%25) ‘Demokrasi’ çerçevesi ve üçüncü sırada 35 haberle (%12) ‘Cumhuriyet/Laiklik’ çerçevesi yer almaktadır. Gazete haberlerinde en düşük kullanım oranı 13 haberle (%4) ‘Yasa ve Düzen’ çerçevesi olduğu görülmektedir. Medya ve siyaset ilişki göz önüne alındığında gazetelerin kendi ideolojik eğilimlerine yakın siyasi görüşleri destekleyen bir gündem oluşturmaya çalıştıkları; bu yüzden muhtıra/bildiri yayınlanması sonrasında gazetede yer alan haber metinleri ve köşe yazılarını siyasi süreci ve gelişmeleri betimleyici bir çerçeve sundukları görülmektedir (Tablo 5).

Tablo 5. Haberlerde Kullanılan Çerçeveler

Çerçeveler	Sıklık	Yüzde
Demokrasi çerçevesi	76	25
Cumhuriyet/laiklik çerçevesi	35	12
Çatışma çerçevesi	8	9
Ekonomik Sonuçlar çerçevesi	18	6
Yasa ve Düzeni çerçevesi	13	4
Sorumluluk çerçevesi	18	6
Betimleyici çerçeve	115	38
Toplam	303	100

Haberde kullanılan çerçevelerin gazetelere göre dağılımı Tablo 6’da gösterilmiştir. Buna göre; *Zaman* gazetesinin 23 haberi, *Sabah* gazetesinin 22 haberi, *Akşam* gazetesinin 13 haberi, *Hürriyet* gazetesinin 13 haberi, *Vatan* gazetesinin 10 haberi ve *Cumhuriyet* gazetesinin 9 haberi ‘Betimleyici’ çerçeve içerisinde yer almıştır. Bildiri/muhtıranın daha geniş bir biçimde yer almaya başladığı on günlük süreçte *Zaman* ve *Sabah* gazetelerinde hükümetin Genelkurmay Başkanlığı’nın açıklamalarına yönelik eleştirilerini destekleyici nitelikte haberler yayınladığını görmekteyiz.

Araştırma kapsamındaki gazeteler içerisinde sadece 13 haber ‘Yasa ve Düzen’ çerçevesinde; *Yeni Şafak*’ta 5 haber, *Zaman*’da 4 haber, *Vatan*’da 2 haber ve *Radikal*’de ve *Sabah*’ta 1 haber yer almaktadır. *Akşam*, *Hürriyet*, *Milliyet* ve *Cumhuriyet* gazetelerinde “Yasa ve Düzen” çerçevesinde yer alan bir haber metnine rastlanamamıştır. Bu dört gazetenin on günlük süreçte Genelkurmay tarafından yayınlanan bildirin Türk hukukuna ve yasalarına aykırı olduğuna yönelik haberlere yer vermedikleri görülmektedir.

Tablo 6.Gazete Haberlerinin Çerçeveslere Göre Dağılımı

Haber Sayıları	Demokrasi	Cumhuriyet/laiklik	Çatışma	Ekonomik Sonuçlar	Yasa ve düzen	Sorumluluk	Betimleyici	Toplam
Aksam	3	3	4	3	0	1	13	27
Hürriyet	17	5	2	0	0	2	13	39
Radikal	7	1	4	1	1	1	7	22
Yeni Şafak	16	4	4	1	5	3	14	47
Vatan	9	4	3	0	2	1	10	29
Milliyet	8	2	4	2	0	3	4	23
Sabah	5	2	0	4	1	2	22	36
Zaman	9	6	1	6	4	2	23	51
Cumhuriyet	2	8	6	1	0	3	9	29
Toplam	76	35	28	18	13	18	115	303

Gazeteler on günlük süreçte incelendiğinde; sadece iki gazetenin *Yeni Şafak*'ın ve *Sabah*'ın bildirinin yayınlandığı gün haber yaptığı görülmüştür. Diğer yedi gazete haber metinlerinde ve köşe yazılarında bildiri/muhtıra ile ilgili hiçbir haber yayınlamamıştır.

28 Nisan- 29 Nisan- 30 Nisan sürecinde konu ile ilgili haberler daha yoğunluktadır (202 haber). Bildiri/muhtıranın Genelkurmay Başkanlığı sitesinde 27 Nisan 2007 gecesinde yayınlanması, bu bildiri/muhtıraya karşı hükümetin 28 Nisan 2007 günü kamuoyuna açıklama yapması siyasi, ekonomik, askeri gündemi etkilemiş ve bu durum üç günlük süreçte yoğun haberlerin yapılmasına etki etmiştir. Araştırma kapsamındaki on günlük sürecin sonlarında bildiri/muhtıra-asker-hükümet gibi gündemi belirleyen haberlerin gazetede daha az ya da hiç yer almadığı görülmüştür.

Tablo 7. Gazetelerde Yer Alan Haberlerin Tarihlere Göre Dağılımı

Tarih	Aksam	Hürriyet	Radikal	Yeni Şafak	Vatan	Milliyet	Sabah	Zaman	Cumhuriyet	Toplam(303)
27 Nisan	-	-	-	1	-	-	1	-	-	2
28 Nisan	3	16	1	12	9	1	6	4	1	53
29 Nisan	16	13	8	13	9	10	14	9	12	104
30 Nisan	6	2	1	9	5	3	5	8	6	45

1 Mayıs	2	4	5	6	-	2	3	6	5	33
2 Mayıs	-	1	-	-	-	1	2	3	1	8
3 Mayıs	-	1	-	1	1	6	3	4	1	17
4 Mayıs	-	1	1	-	-	-	1	3	1	7
5 Mayıs	-	-	2	3	2	-	-	3	1	11
6 Mayıs	-	-	2	2	2	-	1	6	-	13
7 Mayıs	-	1	2	-	1	-	-	5	1	10

DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Araştırma kapsamında yer alan ilgili gazetelerin 27 Nisan sürecini ele alış biçimlerini incelediğimizde; haberin seçilmesi, düzenlenmesi, topluma sunulması gibi aşamalarda kendi ideolojik perspektiflerini ve iktidara/muhalefete yönelik tutumlarını yansıttıklarını görülmektedir. Medya ile siyaset arasındaki karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Arabacı (2004: 109), karşılıklı ilişkiyi belirleyen sürecin başat unsurunu siyaset olarak tanımlamış ve hiçbir medya sisteminin hakim olan siyasi süreçten bağımsız hareket edemeyeceğini ifade etmiştir. Medyanın ve siyasetin karşılıklı etkileşim içinde olması, birbirleri üzerindeki hegomanik hakimiyetleri yerel/ulusal basın her zaman siyasilerin baskısı altında olmuştur (Şimşek,2009: 141). Medya ve siyaset kurumları, bağımsız görünseler de; modern toplum sistemi içerisinde temel toplumsal kurumlarda olduğu gibi “*mutlak bir bağımsızlıktan ve hareket serbestisinden*” söz etmek olanaklı görünmemektedir (Arslan,2006:7). Hem medya hem siyaset asıl amaçlarının dışına çıkmakta, özellikle medya haber verme ve kamuoyunu bilgilendirme fonksiyonu kitleleri yönlendirme ve bilgilendirmenin kendi tekelinde olmasını tercih etmektedir. Gölcü (2009: 82) medyanın siyasal mekanizmalar çerçevesinde hareket etmesini, “*medyanın politize edilmesi*” sonucunda oluşan yapısal dönüşümlere bağlamış ve medyanın haber üretiminde toplumsal yapıda var olan gerçekliği siyaset adına yeniden yapılanma çabası olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle siyasi ve toplumsal gündemi etkilemek amacıyla oluşturulan medya içerikleri siyasal mekanizmaların beklentileri doğrultusunda tanımlanmaktadır.

Son dönemlerde Türkiye’de yaşanan toplumsal ve siyasal müdahaleleri kapsayan sürece bakıldığında; devlet-toplum-ordu arasındaki ilişkinin gerginleştiği dönemde alışlagelmiş müdahalelerden daha çok medya ve basın kuruluşlarını daha etkin kullanıldığı görülmektedir. Geçmişte devlet yönetimini, silahlı eylemler sonucunda denetime almak yerine; günümüzde denetim medya aracılığı ile kamuoyu algısını manipüle etme ve kamuoyunun tepkisini çekmeyecek ılımlı bir politika izlenerek uygulanmaktadır (Öcal, 2009: 2). Özellikle iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, darbe yapma yöntem ve stratejisini etkilemiş aynı zamanda hem darbe

girişimini duyurma hem de sivil direnişi oluşturma açısından radikal değişimlere yol açmıştır (Devran ve Özcan, 2016:78).

Araştırmada kapsamı içerisinde yer alan gazetelerde bildiri/muhtıra ile ilgili sunulan haberlerin toplamına bakıldığında, ilgili dokuz gazetenin 10 günlük sürecinde 196'sı haber metni ve 107'si köşe yazısı olmak üzere toplam 303 haberin yayımlandığı görülmektedir. Haberlerin gazetelere göre dağılımına bakıldığında; *Zaman* ile *Yeni Şafak* gazetelerinde ilgili dönemdeki siyasal-ideolojik kimlikleri çerçevesinde 27 Nisan ve süreci ile ilgili haberlerin diğer gazetelerden daha yoğun işledikleri gözlemlenmiştir. Söz konusu dönem içerisinde *Milliyet* gazetesinde bildiri ile ilgili az sayıda habere rastlanmıştır.

Haber odağında yer alan kişi(ler)/kurumlara bakıldığında; haber metinlerinde ve köşe yazılarında 'Genelkurmay Başkanlığı'nın en fazla haber odağı olduğu görülmektedir. 10 günlük periyotlarla incelenen gazetelerde gündem 27 Nisan'daki Genelkurmay'ın gece yarısı bildirisi ve sonraki günlerde yaşanan olaylar esas alınarak oluşturulmuştur.

Gazetelerde yer alan toplam 303 haber metni ve köşe yazılarının başlıkları incelendiğinde haber metni ve köşe yazılarının daha çok 'yorumlayıcı' nitelikte olduğu görülmektedir. Gazetelerin okuyucuları ile ilk temasının kurulduğu an haber metinlerinde ve köşe yazıların kullanılan başlıklar ve manşetlerdir. Temel amaçları okuyucuyu 'bilgilendirme ve haber verme' olması gereken gazetelerin başlıkları oluştururken dünya görüşlerini yansıtmaya kaygıları egemen olmakta ve gazeteler oluşturdukları manşetler ile haberin gerçek anlam ve değerini değiştirebilmektedir (Passerat ve Beştaş, 2014:198). İletişimsel olarak politik, ekonomik, kültürel mevcut sosyal görüşü ortaya koyan başlıklar/manşetler ülke gündemini etkilemekle birlikte ayrıca haberin güvenilirliğini de etkilemektedir.

Araştırma kapsamındaki 9 gazetede 196'sı haber metninden ve 107'sinin ise köşe yazarlarının yorumlarından toplam 303 haberin, oluşturulan çerçevelere göre dağılımına bakıldığında; 115 haberin 'betimleyici çerçeve' içerisinde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede yer alan haberler, bildirin yayınlamasından sonraki günlerde yaşanan siyasi-sosyal süreci ve gelişmeleri içerisine almıştır. İkinci sırada yer alan 'demokrasi çerçevesi' içerisine giren haberlerde, iktidar partisi, sivil toplum/uluslararası örgütler, yabancı basın, diğer kişi ve gruplar Türk Silahlı Kuvvetleri'nin siyasal düzene karışmasını olumsuz olarak nitelendirmişlerdir. Gazetelere gece yarısı yayınlanan Genelkurmay bildirgesinin/muhtıranın demokrasi sürecine müdahale olduğu gerçeği yansıtılmıştır.

Haber çerçevelerin gazetelere göre dağılımına bakıldığında; Akşam, Hürriyet, Vatan, Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan haberler en fazla "betimleyici çerçeve" içerisinde yer almıştır. *Milliyet* ve *Yeni Şafak* haberleri 'demokrasi çerçevesi'nde; Radikal'deki haberler ise en fazla 'demokrasi çerçevesi' ve 'betimleyici çerçeve' içerisinde yer almıştır.

Gazeteler 10 günlük süreçte incelendiğinde; sadece iki gazetenin *Yeni Şafak'ın* ve *Sabah'ın* bildirinin yayınlandığı gün haber yaptığı görülmüştür. Genel itibariyle baktığımızda 28 Nisan-29 Nisan-30 Nisan sürecinde konu ile ilgili haberler daha yoğunluktadır. Diğer günlerde gazetelerde yer alan haberler incelediğinde; özellikle 1 Mayıs ve bu tarihte yaşananların, bunun yanı sıra Cumhurbaşkanlığı seçim süreci haberlerinin gündemi belirlemesi nedeniyle bildiri haberleri azalmaya başlamıştır.

27 Nisan Genelkurmay Başkanlığı'nın gece yarısı yayınladığı bildirinin “ne anlama geldiği” konusunda hala tartışmaların yaşandığı dikkat çekse de genel olarak gazetelerde ‘e-bildiri/e-muhtıra’ tanımında uzlaşa olduğu söylenebilir. 27 Nisan süreci içerisinde gazetelerde ilgili çevreler aracılığı ile tartışılan önemli konu Türk Silahlı Kuvvetleri'nin bildirisinin siyasal sisteme ve demokrasiye müdahale olduğu görüşüdür.

KAYNAKÇA

- ARABACI, Caner (2004). *Basın ve Siyaset Üzerine*, Metin Işık (ed.), Medyada Yeni Yaklaşımlar, Eğitim Kitapevi, Konya.105-128.
- ASLAN, Ali (2006). “Medya–Politika İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. ISSN: 1303-5134. 1-8.
- ATABEK, Necdet ve UZTUĞ, Ferruh (1998). “Haberlerde Çerçeveleme ve Öne Çıkarma”, *Kurgu Dergisi*. 15. 96-105.
- DEVİRAN, Yusuf., ve ÖZCAN, Ö. Faruk (2017). “1960'tan 2016'ya Askeri Darbe ve Muhtıra Metinleri Anlamlar Amaçlar Niyetler ve İdeolojiler”, *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*. 1(2). 7-20.
- DEVİRAN, Yusuf., ve ÖZCAN, Ö. Faruk (2016). “15 Temmuz Darbe Girişimi: Gelenekselden Yeniye Medya Araçlarının Kullanımı” *AJIT-e: Online Academic Journal of Information Technology*.7(25).71-91.
- DEVİRAN, Yusuf, ve SEÇKİN, Gülcan(2011). “Kamusal İnsan, Medya ve Siyaset”. (Der. Yusuf Deviran). *Seçim Kampanyalarında Geleneksel Medya, İnternet ve Sosyal Medyanın Kullanımı*”, Başlık Yayın Grubu. İstanbul. 15-44.
- ENTMAN, Robert M. (1993) “Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm”, *Journal of Communication*. 43 (4). 51-58.
- ERKEN, Fatih., ve ATABEK, Nejd. (2016). “Suriye Haberlerinin Türkiye Basınında Çerçevesi”, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (42).77-94
- GÖLCÜ, Abdülkadir (2009). “Haber Söyleminde Medya-Siyaset İlişkisi: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri”.,*Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*,29. 81-101.
- GÜRAN, M. Salih., ve ÖZARSLAN, Hüseyin (2013).”Çerçeveleme Teorisinin Halkla İlişkilerde Kullanımı”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. 1(34). 299-314.
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/hukumet-genelkurmay-aciklamasini-degerlendirdi-6424353> (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2017).
- <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/genelkurmaydan-cok-sert-aciklama-6420961>. (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2017).
- <http://www.milliyet.com.tr/e-muhtıra-ya-veda-gundem-1432686/>.(Erişim Tarihi: 15 Haziran 2017).

- https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss376_Cilt1.pdf “Ülkemizde Demokrasiye Müdahale Eden Tüm Darbe ve Muhtralar ile Demokrasiyi İşlevsiz Kılan Diğer Bütün Girişim ve Süreçlerin Tüm Boyutları ile Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu” Cilt-1-2. 376 (Erişim Tarihi: 15 Haziran 2017).
- KOCABAŞ, Süleyman (2016). “1876’dan 2016’ya 140 Yıllık Resmi Darbeler Tarihi”, *Derin Tarih Özel Eki*.
- MASLOG, Crispin, LEE, T.Seow. ve KİM, H. Shink (2006). “Framing Analysis Of A Conflict: How Newspapers In Five Asian Countries Covered The Iraq War”, *Asian Journal Of Communication*. 16(1). 19-39.
- ÖCAL, Beyhan (2009). “12 Eylül’den 28 Şubat’a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi”, *Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*. 1(4). 1-61.
- ÖZARSLAN, Hüseyin ve GÜRAN, M. Salih (2015). “İletişim Araştırmalarında Çerçeveleme Paradigması: Son Döneme Ait Bir İnceleme”. *Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi*. 8(4), 32-48.
- ÖZKIR Yusuf (2011). “27 Mayıs’tan 27 Nisan’a Asker-Gazeteci İlişkisi”, *İş Ahlakı Dergisi*. 4(2). 91-114.
- PASSERAT, Ö.Duygu ve BEŞTAŞ Gamze (2014). “Gazete Söyleminde Gerekçeleştirme”, *Humanitas* (3). 187-201.
- PRICE, Vincent ve TEWKSBURY, David (1997). “News Values and Public Opinion: A Theoretical Account Of Media Priming And Framing”, *Progress in the Communication Sciences*. (Ed. G. A. Barnett & F. J. Boster). New York: Ablex. 173-212.
- SCHEUFELE, Bertram (2004) “Framing-Effects Approach: a Theoretical and Methodological Critique”, *Communications*. 29(4). 401-428
- SCHEUFELE, Dietram. (1999) “Framing as a Theory of Media Effects”, *Journal of Communication*. 103-123.
- SEMETKO, Holli A., ve VALKENBURG, Patti M. (2000). “Framing European Politics: a Content Analysis of Press and Television News”, *Journal Of Communication*. 50(2). 93-109.
- ŞİMŞEK, Gülsüm (2018). “Türk Basınında Liderlerin 16 Mayıs 2017 Referandum Haberlerinin Çerçevelemesi”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*. 6(1). 356-380.
- ŞİMŞEK, Sedat (2009)., “Medya-Siyaset-İktidar Üçgeninde Medya Gerçeği”, *Selçuk İletişim Dergisi*. 6 (1). 124-143.
- TEMİZTÜRK, Hakan (2009). “Türkiye’de Ordunun Siyasete Müdahale Geleneği ve Basın: 27 Nisan 2007 Muhtırasından Önce ve Sonra”, *Erciyes İletişim Dergisi*. 1(1). 6-26.
- UZUN, Yeşim ve NİSAN, Fatma (2018). “16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği Referandum Sürecinin Ulusal Basındaki Haber Çerçevelemesi Üzerine Bir Çalışma”. *İNİF E-Dergi*. 3(1). 159-176.
- DOMKE, David, SHAH, Dhavan V. Ve WACKMAN, Daniel B. (1998) “Media Priming Effects: Accessibility, Association, and Activation” *International Journal of Public Opinion Research*. 10 (1).
- YILMAZ, Battal (2014). “Darbeleri Araştırma Komisyonu Raporuna İlişkin Bir Değerlendirme”. *Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi*. 6(2). 32-43.